

ALEXANDER NEUMANN, ARCHITEKT FUHRMANNOVY, POZDĚJI LÖW-BEEROVY, VILY V BRNĚ

Veronika Lukešová

Dějiny architektury počátku 20. století obvykle upřednostňují secesní a moderní hnutí a jejich progresivní tvůrce – Josefa Hoffmanna, Otto Wagnera, Adolfa Loose, Jana Kotěru aj. Ve své době se však nejednalo o nejrozšířenější architektonické přístupy. Dílo vídeňského architekta Alexandra Neumanna¹ (1861–1947) reprezentuje onen vůdčí, v minulosti setrvávající proud. Svým konzervativním objednavatelům, buržoazii a bankovním a pojišťovacími institucím, nabídl kvalitní kompromis mezi tradicí a celou komplexitou modernosti počátku 20. století. Předkládaný text si klade za cíl přispět k rozšíření povědomí o Neumannově životě a díle; je dílčí studií, která skrze nová zjištění potvrzuje jeho autorství Fuhrmannovy, později Löw-Beerovy vily v Brně – nyní sídla nejmladší pobočky Muzea Brněnska.

Alexander Neumann stál stranou zájmu českého uměleckohistorického bádání, jeho jméno se dosud uvádělo pouze v souvislosti se stavbami, které na českém území realizoval jako autor (Fuhrmannova vila v Brně)² a spoluautor (Vídeňská bankovní jednota a Česká eskomptní banka v Praze)³. Mýlili bychom se, pokud bychom jej proto pokládali za architekta nevýznamného. V centru

1 Alexander Neumann, celým jménem Alexander Sandor Neumann, někdy bývá uváděn jako Alexander von Neumann, sám se však psal bez „von“.

2 K Fuhrmannově, později Löw-Beerově vile v Brně chronologicky viz: ZATLOUKAL, Pavel. *Brněnská okružní třída. Průvodce*. Brno: Národní památkový ústav v Brně, 1997, s. 122. Zde je jako autor uveden vídeňský architekt Franz von Neumann (1844–1905). ZATLOUKAL, Pavel. *Brněnská architektura 1815–1915. Průvodce*. Brno: Obecní dům Brno, 2006, s. 162. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Löw-Beerova vila v Brně. In: SEDLÁK, Jan, ed. *Slavné brněnské vily*. Praha: Foibos, 2006, s. 27–28. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Genius loci svahu nad lužáneckým parkem. K první vilové kolonii v Brně. In: LEHMANNOVÁ, Martina, red. *67 bulletin Moravské galerie v Brně*. Brno: Moravská galerie v Brně a Společnost přátel MG, 2011, s. 70–79. ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Vila Alfreda Löw-Beera. In: SEDLÁK, Jan, ed. *Slavné brněnské vily. 77 domů s příběhem*. Praha: Foibos, 2013, s. 57–59. Zde je mylně v záhlaví na s. 59 uveden Franz von Neumann (?), ovšem v textu na s. 60 je uveden Alexander Neumann. Nejnověji mj. SVOBODOVÁ, Petra a HANÁK, Jaromír. *Historie a současnost Vily Löw-Beer v Brně*. In: *Sborník Muzea Brněnska 2014*. Brno: Muzeum Brněnska, 2014, s. 125–140. SVOBODOVÁ, Petra. Vila Alfreda Löw-Beera v Brně. In: HANÁK, Jaromír, ed. *Rodinné domy Löw-Beerů. Brněnec – Brno – Půlpečen – Svítávka*. Brno: Muzeum Brněnska, 2016, s. 44–53.

3 K budovám Vídeňské bankovní jednoty a České eskomptní banky v Praze např. LUKES, Zdeněk. *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900–1938*. Praha: Fraktály, 2002, s. 72–73, 141.

Vídně se s jeho bankami a činžovnými domy setkáme na každém kroku a najdeme je i v dalších velkých městech bývalé rakousko-uherské monarchie (Štýrský Hradec, Bílsko-Bělá, Lvov) i mimo ni (Sofie, Istanbul). V rakouských příručkách a průvodcích se tak jméno Alexandra Neumanna objevuje poměrně často,⁴ avšak reprezentativní monografické zpracování a zhodnocení jeho odkazu chybí. Komplexněji se s ním lze seznámit pouze v on-line *Encyklopedii architektů, Vídeň 1770–1945* Centra architektury ve Vídni.⁵ Díky objevu Neumannovy pozůstalosti na Novém Zélandu v roce 1999,⁶ se jeho dílem nejnověji zabývali dva australská badatelé: Fiona McAlpine a Andrew Leach se v analytické stati zaměřili na tři z jeho bankovních budov (v Praze, Vídni a Štýrském Hradci).⁷

Architekt Alexander Neumann (1861–1947), kolem roku 1911.

(reprodukováno z: WEIHSMANN, Helmut. In: Wien erbaut. Lexikon der Wiener Architekten des 20. Jahrhunderts. Wien, 2005)

ŽIVOT A DÍLO⁸

Ačkoliv pro představení architekta Alexandra Neumanna můžeme výstižně použít přídomku „vídeňský“, jeho kořeny i dílo lze pokládat za ryze rakousko-uherské.

- 4 K vídeňským stavbám Alexandra Neumanna např. HAJÓS, Géza a VANCSA, Eckart. Die Kunstdenkmäler Wiens. Die Profanbauten des III., IV., und V. Bezirkes. In: *Österreichische Kunsttopographie* 44. Wien: Anton Schroll & Co., 1980, s. 80, 168, 374, 398.; KIESLINGER, Alois. Die Steine der Wiener Ringstraße. In: WAGNER-RIEGER, Renate, Hrsg. *Die Wiener Ringstraße. Bild einer Epoche. Bd. 4.* Wiesbaden: Franz Steiner, 1972, s. 335–336, 448, 459, 500.; LEHNE, Andreas. *Jugendstil in Wien. Ein Architekturführer.* Wien: Pichler, Feoulx Czeike 1996, s. 11. K budově Vídeňské bankovní jednoty ve Štýrském Hradci viz SENARCLENS DE GRANCY, Antje. „Moderner Stil“ und „Heimisches Bauen“. *Architekturreform in Graz um 1900.* Wien u. a.: Böhlau Verlag, 2001, s. 107, 195, 225.
- 5 BRANDSTETTER, Jutta, 2008. Alexander Neumann. *Architektenlexikon Wien 1770–1945* [online]. Wien: Architekturzentrum Wien [cit. 25. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.architektenlexikon.at/de/425.htm>
- 6 Více o objevu pozůstalosti Alexandra Neumanna viz níže.
- 7 McALPINE, Fiona a LEACH, Andrew. The Bank Buildings of Alexander Neumann. Prague, Vienna and Graz, 1906–20. In: *Fabrications: The journal of the Society of Architectural Historians, Australia and New Zealand* 20, no. 1, 2001, s. 6–29. V úvodu své knihy o Fredericku H. Newmanovi se A. Leach zmiňuje i o životě a díle jeho otce Alexandra, viz LEACH, Andrew. *Frederick H. Newman. Vienna 1900 – Wellington 1964. Lectures on Architecture.* Gent: A & S books, 2003.
- 8 Není-li uvedeno jinak, životopisné údaje jsem čerpala z BRANDSTETTER, pozn. 5.

Narodil se 15. října 1861 v Heinzendorfu (polsky Jasienica, česky Jasenice) v Rakouském Slezsku (dnešním Polsku) do židovské rodiny továrníka Moritze Neumanna usazené v nedalekém Bílsku-Bělé.⁹ Zámožnost rodiny Alexandrovi umožnila, po absolvování reálky v Bílsku, vydat se za architektonickou dráhou do Vídně. V letech 1882 až 1888 studoval na Vysoké škole technické ve Vídni (Bauschule, Technische Hochschule Wien) u profesorů Karla Königa (1841–1915) a Heinricha von Ferstela (1828–1883). Studium zakončil složením druhé státní zkoušky. O jeho nadání svědčí zisk celé řady stipendií, díky nimž navštívil mj. Itálii, Španělsko a Francii.¹⁰ Praxi získával u polského architekta Juliana Niedzielskiho (1849–1901) činného ve Vídni a souběžně, od roku 1888, ve známém architektonickém ateliéru Fellner & Helmer. Nejprve jako kreslič a později jako vedoucí ateliéru dohlížel na výstavbu řady důležitých divadel (např. Volkstheater ve Vídni, 1888–1889; městské divadlo v Bílsku-Bělé, 1888–1890) či budovy Císařských lázní v Karlových Varech (1893–1895). Svým školením i prvními zkušenostmi se tedy pohyboval ve světě, jemuž vládl historismus, nově začleňující secesní dekorativní motivy. Zároveň však provoz divadelních a lázeňských budov, na jejichž výstavbě se podílel, vyžadoval moderní a mnohdy inovativní technická řešení. Tato podvojná zkušenost se odrazila v jeho vlastních realizacích.

Stavební mistrovskou zkoušku složil 3. února 1895, poté si založil vlastní architektonickou praxi ve Vídni. V prvních letech navrhoval činžovní domy a vily spolu s bývalým kolegou ze studií Ludwigem Schmidlem (1863–1924) – např. konzervativní, částečně hrázděná vila na Pötzleinsdorferstraße 34 ve Vídni (1896). Záhy se oženil s malířkou Hedwigou Pisingovou (1870–1954)¹¹, měli spolu syna Friedricha Huga (1900–1964)¹² a dceru Liesi (Elisabet) (1902–?). S rodinou se usadil ve Vídni, nadále však udržoval vazby na rodné Slezsko. Pro svého příbuzného Michaela Neumanna, majitele parního mlýna v Bílsku, navrhl mj. činžovní dům v Bílsku (náměstí Wolności 10, 1904).¹³ Tento nájemní palác se honosí zaoblenou nárožní věží, kterou

- 9 Viz Alexandrem Neumannem vlastnoručně podepsané *Curriculum Vitae* ze dne 17. listopadu 1910, přiložené k přihlášce do Domu umělců ve Vídni (uloženo v Künstlerhaus Archiv Wien).
- 10 Alexander Neumann získal následující stipendia: Johann Müller – Techniker Stipendium (1886), Goldschmied-Reisestipendium a Ghega-Stiftung (1. února 1896 – 31. ledna 1898) – dle sdělení z Archivu Technische Universität Wien.
- 11 Hedwiga Pisingová-Neumannová později působila také jako pokladní Rakouské asociace ženských umělků (Die Vereinigung bildender Künstlerinnen Österreichs), viz BRANDOW-FALLER, Megan Marie. *An Art of Their Own: Reinventing Frauenkunst in the Female Academies and Artist Leagues of Late-imperial and First Republic Austria, 1900–1930* [online]. Georgetown, 2010. PhD thesis. Georgetown University, s. 320, 329, 351 [cit. 25. 4. 2017]. Dostupné z: <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/553120>
- 12 Po smrti otce v roce 1947 si Friedrich Hugo Neumann změnil jméno na Frederick Hugo Newman. LEACH, pozn. 7.
- 13 K Neumannovým stavbám v Bílsku-Bělé viz JANOSZEK, Ewa, [2013]. *Pearls of Bielsko-Biala Architecture. The Artistry of Workmanship* [online]. Bielsko-Biala: City Promotion Department. Municipal Office, s. 32, 36, 54. [cit. 25. 4. 2017]. Dostupné z: http://sw3.um.bielsko.pl/umbb_en/images/stories/przewodniki/BB_perly_architektury_EN_www_72dpi.pdf

završuje kupole na tamburu s neobarokní lucernou. Rovněž fasáda se střídajícími se segmentovými a trojúhelnými frontony oken, jakož i s pilastry s jónskými hlavicemi, odkazují ke klasickým slohům. Interiér však oplývá secesním dekorem, florální motivy se rozvíjí na dlažbě a balustrádovém zábradlí schodiště. Vstupní halu zdobí štuky girland složených z festonů a vavřínových věnců se stuhami.¹⁴

Ve stejném období jako dům v Bílsku vyprojektoval Neumann také reprezentativní rodinnou vilu pro továrníka Moritze Fuhrmanna (1852–1910)¹⁵ v Brně (Drobného 22, 1903–1904). V Neumannově portfoliu představuje dům v Bílsku časově i formálně pro vilu v Brně nejpříbuznější stavbu. Například na zahradní fasádě vily se opět setkáváme s motivem věže, která vrcholí kupolí na tamburu. Obdobné je i pojetí výzdoby interiéru v důrazu kladeném na florální secesní ornament, ať již užitý na dlažbě či dřevěných a kovových prvcích. Opakuje se i aplikace štukové girlandy, která kombinuje feston a vavřínový věnec se stuhou; Neumann podobně jako u domu v Bílsku girlandu využil v nástupní hale a navíc jí nešetřil na fasádách, kde s ní lemují korunní římsy. Na rozdíl od historizujícího pojetí exteriéru domu v Bílsku se však u Fuhrmannovy vily přiklonil k secesi. Vegetabilní štukový rámeček okna v levém rizalitu uliční fasády je kvalitně provedenou uměleckořemeslnou prací, která domu dodává, pro Neumanna ne zcela typickou, jemnost.

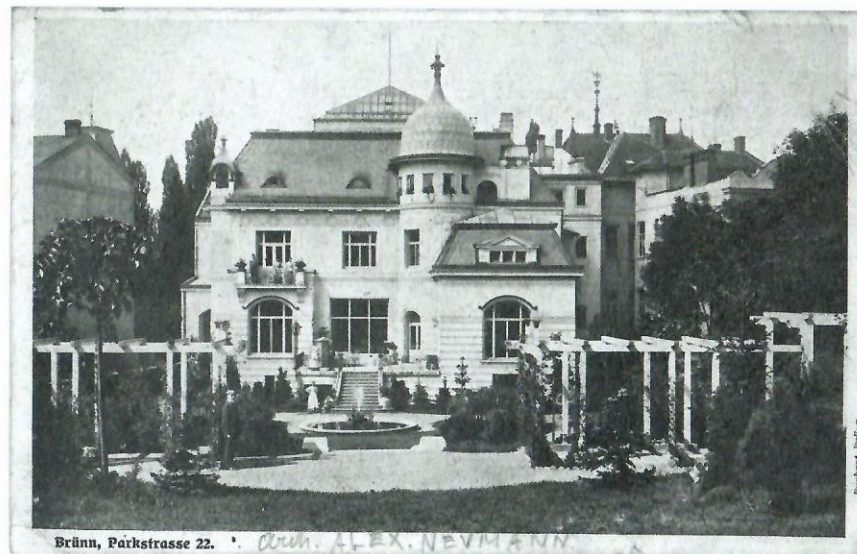
Neumannovo specifické školení při projektování a výstavbě divadelních a lázeňských budov našlo uplatnění v interiéru Fuhrmannovy vily, a to včetně jejího technického zázemí. Centrální schodišťovou halu vily zalévá světlo ze stropního světlíku, do nějž proniká skrze celoprosklenou nízskou jehlancovou střechu. Horní

Činžovní dům v Bílsku (náměstí Wolnošci 10, 1904), současný stav. (dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4228972>)

Fuhrmannova, později Lów-Beerova vila v Brně (Drobného 22, 1903–1904), uliční fasáda, současný stav. (foto: Tomáš Dittrich)

Fuhrmannova, později Lów-Beerova vila v Brně (Drobného 22, 1903–1904), zahradní fasáda, před rokem 1907. Fotografie z pozůstalosti Alexandra Neumanna. (Publikováno s laskavým svolením paní Marie Newman.)

osvětlení se do budoucna stalo Neumannovým charakteristickým motivem, který užíval ve svých bankovních budovách. Pozoruhodný je i centrální systém vytápění vily využívající výměníku tepla v suterénu a soustavy průduchů, jimiž byl do interiéru vháněn temperovaný vzduch. S podobným centralizovanými systémy Neumann hojně pracoval ve svých příštích projektech (viz níže).

Dosud bylo autorství Fuhrmannovy vily Alexandru Neumannovi přisuzováno pouze na základě nepřímých dokladů.¹⁶ V úvodu zmíněný objev Neumannovy pozůstalosti však otevřel nové možnosti zkoumání jeho díla. Pozůstalost po desítky let ležela bez povšimnutí na půdě domu jeho syna, architekta Fredericka H. Newmana, na předměstí Wellingtonu ve Wadestownu. Prostřednictvím svého zájmu o Frederikovo dílo ji objevil Andrew Leach, u něhož je v současnosti také uložena.¹⁷ O Neumannově autorství Fuhrmannovy vily již nemusíme pochybovat, dokládají ho dvě fotografie vily z Neumannovy pozůstalosti, navíc opatřené popiskou „*arch. Alex. Neumann*“, které máme díky neobyčejné vstřícnosti A. Leache k dispozici.

¹⁴ Ibid., s. 36.

¹⁵ Více o Moritzu Fuhrmannovi viz SMUTNÝ, Bohumír. *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948*. Brno: Archiv města Brna, 2012, s. 119.

¹⁶ ZATLOUKAL; ČERNOUŠKOVÁ, pozn. 2. V Archivu města Brna, Sběrce plánů a map, se dochoval pouze plán objektu zahradního domku (stáje) z roku 1903 signovaný Alexandrem Neumannem. Dle sdělení P. Zatloukala a D. Černouškové byly plány vily v AMB ještě v 80. letech minulého století k dispozici.

¹⁷ Více k objevu pozůstalosti viz: LEACH, Andrew. Alexander Neumann (Bielitz 1861–Wellington 1947). Portfolio in Exile. In: ANDERSON, Jaynie, ed. *Crossing Cultures: Conflict, Migration and Convergence*. Melbourne: Miegunyah Press, 2009, s. 1090–1093.

Fuhrmannova, později Löw-Beerova vila v Brně (Drobného 22, 1903–1904), zahradní fasáda, před rokem 1907. Fotografie z pozůstalosti Alexandra Neumanna.
(Publikováno s laskavým svolením paní Marie Newman.)

Fuhrmannova vila však stála teprve na počátku Neumannovy architektonické dráhy, jeho sláva měla teprve přijít. První velkou bankovní zakázku získal v roce 1906 spolu s architektem Josefem Zaschem (1871–1957) na budovu Vídeňské bankovní jednoty v Praze (Na Příkopě 3, 1906–1908). Monumentální průčelí z leštěné žuly, jehož styl by mohl být s trochou nadsázky označen za moderní klasicismus, představuje jedno ze Zschových vrcholných děl. Neumannův podíl můžeme spatřovat spíše v klasicky pojatém interiéru,¹⁸ jehož výzdoba je pouze povrchně ovlivněna secesí (např. sloupy se zlacenými karyatidami). Modernost nelze upřít technickému řešení osvětlení prostoru bankovní haly procházející dvěma podlažími, Neumann nechal přirozené světlo prostupovat dvouvrstvým střešním systémem vynášeným kovovými konzolami.¹⁹

Po roce 1906, souběžně s pražskou bankou, Neumann navrhuje řadu vídeňských činžáků (např. Döblinger Hauptstrasse 56 a 60, 1907 resp. 1909). Finanční stabilitu si zajistil výstavbou některých z nich pro prodej či nájem z pozice stavebníka (např. Porzellangasse 36, 1907).²⁰ Tyto i další Neumannovy činžáky se nacházejí v dobrých čtvrtích, disponují velkorysími byty a po architektonické stránce kombinují neobarokní a secesní motivy. Neumann vycházel vstříc rostoucím

18 LUKÉŠ, pozn. 3, s. 141.

19 McALPINE a LEACH, pozn. 7, s. 15.

20 Ibid., s. 9.

reprezentačním nárokům měšťanstva, vědomě se tak odvrátil od Zschova moderního klasicismu ve prospěch soudobé interpretace architektonické tradice.²¹

Alexander Neumann s Ernstem Gotthilfem (1865–1950), bývalým kolegou z ateliéru Fellner & Helmer i ze studií, v roce 1908 uspěli v soutěži na budovu Vídeňské bankovní jednoty ve Vídni. Nato spolu v roce 1909 založili architektonickou kancelář, jež se záhy specializovala na komerční budovy, a jejich úspěšná spolupráce trvala až do konce Neumannovy architektonické dráhy. Jejich nejvýznamnější realizací byla patrně hned ta první, budova Vídeňské bankovní jednoty ve Vídni (Schottengasse 6–8, 1909–1912). Od architektů bankovní centrály v prominentní lokalitě na vídeňské okružní třídě se očekávalo monumentální architektonické řešení lpící na tradici – podle představy dobového komentátora přímo na tradici řeckých chrámů.²² Gotthilf s Neumannem dospěli k maximálně reprezentativnímu pojetí fasád v intencích historismu, s klasickými (dórský řád vstupu) i neobarokními motivy. Nápaditě, co nejučelněji, přistoupili k architektonickému řešení dispozice interiéru, který doplnili o neoempírový mobiliář.²³ Neumann opět využívá horního osvětlení bankovní haly světlíkem.²⁴ Soustředili se zejména na technické vybavení budovy, kterou sám Neumann po této stránce zevrubně představil ve *Wiener Bauindustrie-Zeitung*. Vyjmenovává zde jednotlivé provozy banky, popisuje technologická řešení parního bojlerového vytápění, ventilace poháněné elektrinou, centrálního vysávacího systému, pneumatického dopisního systému pro rychlou komunikaci, telefonní ústředny či zabezpečovacích systémů. Věnuje se i použitým ušlechtilým materiálům. Neopomněl vyzdvihnout význam četných vlastních i Gotthilfových zahraničních studijních cest za účelem seznámení se s nejnovějšími trendy ve stavbě bankovních budov, které „umožnily těžit z úspěchu bankovní architektury jinde.“²⁵ Kontrast konzervativního exteriéru s nejmodernějším zařízením banky by nemohl být větší, přesto není pochyb o záměrnosti tohoto přístupu: úkolem zevnějšku banky bylo vyjadřovat trvalé hodnoty, jistotu. Po dokončení této stavby oceňované dobovým tiskem následoval příval dalších zakázek od Vídeňské bankovní jednoty (bankovní budova v Sankt Pölten, Kremser Gasse 39, 1911; bankovní budova v Istanbulu aj.). Gotthilf s Neumannem od té doby ve Vídni platili za vůdčí architektky v oblasti bankovních budov.²⁶

21 Ibid., s. 17.

22 Glossen zum Neubau des Wr. Bankvereins (1, Schotteng.). In: *Der Bautechniker: Zentralorgan für das österreichische Bauwesen*, XXXII. 31. 5. 1912, s. 535f.

23 LEHNE, pozn. 4, s. 11.

24 Sklo bylo ve Vídni k zastřešování užíváno zřídka, ale nejčastěji právě u bankovních budov, viz: WEHDORN, Manfred. Die Bautechnik der Wiener Ringstraße. In: *Die Wiener Ringstraße. Bild einer Epoche. Bd. 11*. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1979, s. 81.

25 NEUMANN, Alexander. Der Neubau des Wiener Bankvereines. In: *Wiener Bauindustrie-Zeitung* 30, č. 14. Wien: 1913, s. 121–124. s. 122: „Wiederholte Studienreisen der Architekten ermöglichten es, alle Errungenschaften auf dem Gebiete des Bankbaues zu verwerten.“

26 SENARCLENS DE GRANCY, pozn. 4, s. 107, 195, 225.

Palác Fanto vlevo, skupina nájemních domů vpravo, Schwarzenbergplatz, Vídeň, současný stav.
(foto: Veronika Lukešová)

V roce 1910 Neumann vstoupil do vídeňského Künstlerhausu (Domu umělců), v němž setrval až do vynucené rezignace v roce 1938.²⁷ V tomto období vznikla ve Vídni celá plejáda významných komerčních staveb architektonického dua Gotthilf–Neumann, především pojišťoven a bank. Zakázky se jim dařilo získávat i v období všeobecné stagnace během první světové války, již nebyl jejich hlavní objednavatel, bankovní sektor, tolik zasažen.²⁸ Mezi jinými vyzdvihneme kancelářskou budovu pojišťovny Anker (Hoher Markt 10–12, 1913), u níž se opakuje koncept na tradici lpícího neoklasicistního exteriéru s racionálním dispozičním řešením, nebo další neoklasicistní budovu, Zemskou banku (Am Hof 2, 1913–1914) s portikem s dórskými sloupy.²⁹ Neměli bychom opomenout ani impozantní Palác Fanto (Schwarzenbergplatz 6, 1917–1918), jehož ostré nároží je koncipováno jako kruhová věž obklopená šesticí kanelovaných jónských sloupů, které vynáší balustrádu zdobenou sochami a vázami.³⁰

Sedmou, poslední bankovní budovou dvojice architektů se stala pobočka Vídeňské bankovní jednoty ve Štýrském Hradci (Hauptplatz 14, 1915–1920). Dočkala se obdobného řešení s přirozeně osvětleným bankovním provozem jako jejich

27 Viz Neumannem vlastnoručně podepsaná rezignace ze dne 30. 6. 1938 (uloženo v Künstlerhaus Archiv Wien).

28 McALPINE a LEACH, pozn. 7, s. 11.

29 LEHNE, pozn. 4, s. 11.

30 KIESLINGER, pozn. 4, s. 459.

Neoklasicistní vila na Blasasstraße 34 ve Vídni, současný stav. (foto: Veronika Lukešová)

předešlé banky. Fasáda se však zdá být ještě umírněnější, než jsme u Gotthilfa s Neumannem zvyklí. Důvodem bylo vměšování konzervativní posudkové umělecké komise města, která dbala na „historický kontext“ okolních budov.³¹ Později se oba podíleli ještě na návrhu jedné banky, Eskomptní banky Na Příkopě v Praze (Celetná 33, 1924), spolu s Karlem Jarayem, Josefem Sakařem a Rudolfem Hildebrandem.³²

V průběhu dvacátých let Alexander Neumann svou architektonickou činnost postupně předával synovi Friedrichovi, který dle jeho vzoru studoval na Vysoké škole technické ve Vídni. Po ukončení studií Friedrich vstoupil v roce 1922 do otcovy společnosti, kde převzal jeho seniorskou pozici.³³ Poslední doloženou samostatnou Neumannovou stavbou je jednoduchá neoklasicistní vila na Blasasstraße 34 ve Vídni (1929),³⁴ v níž dnes sídlí Stálá mise Slovenské republiky při Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě ve Vídni.

Poté přichází německá anexe Rakouska a v roce 1939 nucený odchod takřka osmdesátiletého Alexandra Neumanna do emigrace kvůli jeho židovskému původu. Se ženou nejprve směřují do Švýcarska a poté díky programu pro židovské uprchlíky

31 McALPINE a LEACH, pozn. 7, s. 22.

32 LUKEŠ, pozn. 3, s. 141.

33 McALPINE a LEACH, pozn. 7, s. 12.

34 Ibid.

zřízenému Karlem Popperem na Cateburské univerzitě v Christchurch na Nový Zéland. Jak již víme, vzal si s sebou svou architektonickou pozůstalost. Zemřel ve Wellingtonu na Novém Zélandě 16. června 1947 ve věku 85 let.³⁵

Alexander Neumann sice zastával tradiční estetické hodnoty historismu, avšak v útrokách svých staveb využíval nejmodernějších technických výtvarných svými dobami. Svým školením byl směřován spíše ke konzervativním formám, přesto se nevyhýbal moderním proudům, když ve svých stavbách opatrně čerpal z formálního aparátu secese. Svým vilám, činžovním domům a bankám přirazoval odpovídající historizující styl, obytné domy a vily odíval do neobaroka a secese a instituce do neoklasicismu. Vycházel vstříc konzervativním objednavatelům v jejich požadavcích na reprezentativnost, zároveň však své stavby ukotvoval ve 20. století moderním prostorovým řešením a dokonalou funkčností. Přes konzervativní zevnějšek nemůžeme stavbám Alexandra Neumanna upřít modernost.

35 Ibid., s. 12–13.

PRAMENY A LITERATURA

Künstlerhaus Archiv Wien.

Archiv Technische Universität Wien.

Archiv města Brna:

Fond U 9, Sbirka map a plánů.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Löw-Beerova vila v Brně. In: SEDLÁK, Jan, ed. *Slavné brněnské vily*. Praha: Foibos, 2006, s. 27–28. ISBN 80-903661-5-5.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a ČERNÁ, Iveta. Velká Löw-Beerova vila a Malá Löw-Beerova vila ve Svitávce. In: SEDLÁK, Jan, ed. *Slavné vily Jihomoravského kraje*. Praha: Foibos, 2007, s. 32–38.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Genius loci svahu nad lužaneckým parkem. K první vilové kolonii v Brně. In: LEHMANNOVÁ, Martina, red. *67. bulletin Moravské galerie v Brně*. Brno: Moravská galerie v Brně a Společnost přátel MG, 2011, s. 70–79. ISBN 978-80-7027-243-5.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar. Vila Alfreda Löw-Beera. In: SEDLÁK, Jan, ed. *Slavné brněnské vily. 77 domů s příběhem*. Praha: Foibos, 2013, s. 57–59. ISBN 978-80-87073-62-9.

HAJÓS, Géza a VANCSA, Eckart. Die Kunstdenkmäler Wiens. Die Profanbauten des III., IV., und V. Bezirkes. In: *Österreichische Kunsttopographie 44*. Wien: Anton Schroll & Co., 1980, s. 80, 168, 374, 398. ISBN 3-7031-0470-8.

Glossen zum Neubau des Wr. Bankvereins (1, Schotteng.). In: *Der Bautechniker: Zentralorgan für das österreichische Bauwesen*, XXXII. 31. 5. 1912, s. 535f.

KIESLINGER, Alois. *Die Steine der Wiener Ringstraße*. In: WAGNER-RIEGER, Renate (Hrsg.). *Die Wiener Ringstraße. Bild einer Epoche. Bd. 4*. Wiesbaden: Franz Steiner, 1972, s. 335–336, 448, 459, 500. ISBN 3-5150-2484-0.

LEACH, Andrew. Alexander Neumann (Bielitz 1861–Wellington 1947). Portfolio in Exile. In: ANDERSON, Jaynie, ed. *Crossing Cultures: Conflict, Migration and Convergence*. Melbourne: Miegunyah Press, 2009, s. 1090–1093. ISBN 9780522857108.

LEACH, Andrew. *Frederick H. Newman. Vienna 1900 – Wellington 1964. Lectures on Architecture*. Gent: A & S books, 2003. ISBN 9076714177.

LEHNE, Andreas. *Jugendstil in Wien. Ein Architekturführer*. Wien: Pichler, Feoulx Czeike 1996, s. 11. ISBN 3-85058-026-1.

LUKEŠ, Zdeněk. *Splátka dluhu. Praha a její německy hovořící architekti 1900–1938*. Praha: Fraktály, 2002, s. 72–73, 141. ISBN 80-86627-04-7.

McALPINE, Fiona a LEACH, Andrew. The Bank Buildings of Alexander Neumann. Prague, Vienna and Graz, 1906–20. In: *Fabrications: The journal of the Society of Architectural Historians, Australia and New Zealand* 20, no. 1, 2001, s. 6–29. ISSN 1033-1867.

NEUMANN, Alexander. Der Neubau des Wiener Bankvereines. In: *Wiener Bauindustrie-Zeitung* 30, č. 14. Wien: 1913, s. 121–124.

SENARCLENS DE GRANCY, Antje. „Moderner Stil“ und „Heimisches Bauen“. *Architekturreform in Graz um 1900*. Wien u. a.: Böhlau Verlag, 2001, s. 107, 195, 225. ISBN 3-205-99284-9.

SMUTNÝ, Bohumír. *Brněnští podnikatelé a jejich podniky 1764–1948*. Brno: Archiv města Brna, 2012, s. 119.

SVOBODOVÁ, Petra a HANÁK, Jaromír. Historie a současnost Vily Löw-Beer v Brně. In: *Sborník Muzea Brněnska 2014*. Brno: Muzeum Brněnska, 2014, s. 125–140. ISBN 978-80-904397-8-8.

SVOBODOVÁ, Petra. Vila Alfreda Löw-Beera v Brně. In: HANÁK, Jaromír, ed. *Rodinné domy Löw-Beerů. Brněnec – Brno – Půlpečen – Svitávka*. Brno: Muzeum Brněnska, 2016, s. 44–53. ISBN 978-80-906196-6-1.

WEHDORN, Manfred. Die Bautechnik der Wiener Ringstraße. In: *Die Wiener Ringstraße. Bild einer Epoche. Bd. 11.* Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1979, s. 81. ISBN 3-515-02482-4.

ZATLOUKAL, Pavel. *Brněnská okružní třída. Průvodce.* Brno: Národní památkový ústav v Brně, 1997, s. 122. ISBN 80-85032-60-0.

ZATLOUKAL, Pavel. *Brněnská architektura 1815–1915. Průvodce.* Brno: Obecní dům Brno, 2006, s. 162. ISBN 80-239-7745-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BRANDOW-FALLER, Megan Marie. *An Art of Their Own: Reinventing Frauenkunst in the Female Academies and Artist Leagues of Late-imperial and First Republic Austria, 1900–1930* [online]. Georgetown, 2010. PhD thesis. Georgetown University, s. 320, 329, 351. [cit. 25. 4. 2017]. Dostupné z: <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/553120>

BRANDSTETTER, Jutta, 2008. *Alexander Neumann.* Architektenlexikon Wien 1770–1945 [online]. Wien: Architekturzentrum Wien [cit. 25. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.architektenlexikon.at/de/425.htm>

JANOSZEK, Ewa, [2013]. *Pearls of Bielsko-Biala Architecture. The Artistry of Workmanship* [online]. Bielsko-Biala: City Promotion Department. Municipal Office, s. 32, 36, 54. [cit. 25. 4. 2017]. ISBN 978-83-938498-1-9. Dostupné z: http://sw3.um.bielsko.pl/umbb_en/images/stories/przewodniki/BB_perly_architektury_EN_www_72dpi.pdf

KLÍČOVÁ SLOVA: architektura, historismus, secese, Vídeň, Brno, autorství

Zusammenfassung

ALEXANDER NEUMANN, ARCHITEKT DER FUHRMANN-VILLA, DER SPÄTEREN LÖW-BEER-VILLA IN BRÜNN

Die vorliegende Studie stellt das Leben und das Werk des Wiener Architekten Alexander Neumann (1861–1947) dar. Es zeigt sich, dass ihm die Lehre der Intentionen des späten Historismus bei Karl König, Heinrich von Ferstel und im Atelier Fellner & Helmer, kombiniert mit einer modernen Herangehensweise an die räumlichen und technischen Entwürfe seiner Bauwerke Erfolge bei konservativen Auftraggebern einbrachten. Seinen Mietshäusern, Villen und Banken können wir vor allem in Wien, aber auch auf dem gesamten übrigen Gebiet von Österreich-Ungarn begegnen. Gemeinsam mit seinem langjährigen Mitarbeiter Ernst Gotthilf wurde er zu einem begehrten Architekten für Bankgebäude (z. B. zahlreiche Filialen der Wiener Bankunion). Aufgrund seiner jüdischen Herkunft war Neumann im Jahr 1939 gezwungen, nach Neuseeland zu emigrieren, wo unlängst sein Nachlass entdeckt wurde. Bislang nicht bekannte Fotografien aus diesem Nachlass bestätigen seine Urheberschaft an der Fuhrmann-Villa, der späteren Löw-Beer-Villa in Brünn (Straße Drobného 22).

AUTOMOBILY BRNĚNSKÝCH TOVÁRNÍKŮ: LÖW-BEER, STIASSNI, TUGENDHAT

Sylvie Zouharová Dyková

Vynález automobilu ovlivnil všechny sféry lidského života. Čím rychleji a snadněji se mohl člověk jeho prostřednictvím pohybovat, tím více se mu otevíraly nové obzory. Od chvíle, kdy Karl Benz a Gottlieb Daimler postavili své první „automobily“, uběhlo již více než 130 let. Vozidla z prvopočátků sice připomínala více kočáry než auta, stala se však pradědečky všech současných vozidel. Automobil byl zpočátku chápán jako prostředek zábavy. Šlo o velmi luxusní záležitost a leckdy jakousi „hračku pro vyvolené“. Vlastnit automobil se záhy stalo záležitostí prestiže a ukázkou sociálního postavení, protože si ho mohly dovolit pouze nejbohatší vrstvy obyvatelstva – aristokracie nebo bohatí podnikatelé.¹ To se dlouho týkalo především Evropy, v Americe byl již koncem prvního desetiletí 20. století automobil předmětem masové spotřeby. Velmi brzy se stal součástí amerického životního stylu a byl obecně vítán jako nositel jedinečného technologického, ekonomického i sociálního pokroku.² Záhy nestačilo, že se zkrátily vzdálenosti a vše bylo najednou dosažitelné, lidé chtěli jezdit rychleji a rychleji. Vzniklo tedy nové odvětví sportu – motocyklové a automobilové závody a soutěže, které pak zpětně ovlivňovaly požadavky na zlepšování technických parametrů vozidel a zvyšování bezpečnosti na komunikacích. Ve 20. a 30. letech 20. století začaly i v Evropě automobily využívat širší vrstvy obyvatelstva, což postupně vedlo ke změně životního stylu a hodnot. Automobil se stal symbolem 20. století a je i fenoménem doby dnešní.

Brno bylo na počátku 20. století vnímáno jako město textilního a strojírenského průmyslu a nejen díky těmto předpokladům se velmi záhy setkává i s automobilovým sportem. V roce 1904 je do Brna situována časová kontrola automobilové soutěže Vídeň–Vratislav–Vídeň. O rok později je zde tzv. průjezdni kontrola soutěže Berlín–Vídeň.³ Obě tyto soutěže u nás zaznamenaly velký úspěch a vyvolaly širokou odezvu. V květnu 1906 byl v Brně založen Mährisch-Schlesischer Automobil-Club (zkráceně MSAC), nejstarší moravský autoklub s působností pro celou

1 HOŘEJŠ, Miloš a KŘÍŽEK, Jiří. *Zámek s vůni benzínu: automobily a šlechta v českých zemích do roku 1945.* Praha: Mladá fronta, 2015.

2 MACBETH, Graham. *Velký obrazový atlas automobilu.* Praha: Artia, 1985.

3 ZOUHAROVÁ DYKOVÁ, Sylvie. „MASEC“, aneb, 80 let Masarykova okruhu v Brně: katalog výstavy pořádáné 5. 10. 2010 – 28. 2. 2011 v Technickém muzeu v Brně. Brno: Technické muzeum v Brně, 2010, s. 14.